

Illúziók és valóság

II.

„VENDÉGMUNKÁSOK”, SZAKSZERVEZETEK, OSZTÁLYHARC NYUGAT-EURÓPÁBAN

A bevándorolt munkások a fejlett kapitalista társadalmak osztályharcainak egyik legfontosabb és legismeretlenebb tényezői. Nemcsak a külföldi dolgozók gazdasági és politikai küzdelmeiről nem született eddig nagyobb, összefoglaló mű, de nem tarták még föl a modern tőkés országok szakszervezeteinek „vendégmunkás”-politikáját sem.

A bevándorlók: bonyolult, komplex tömeg. Származásuk, szakképzettségük, műveltségük országonként és tájegységenként is eltérő lehet. Tekintélyes részük félf feudális, patriarchális, falusi-törzsi viszonyok közül, a személyi függőségi viszonyok uralma alól hirtelen, szinte minden átmenet nélkül érkezik az ipari társadalom elidegenült, dologi függőségi viszonyai közé, a „jóléti társadalom” kápráztató gazdagságába. Idegen országban, más nyelvű, más vallású, más szokásokkal, erkölcsökkel élő emberek veszik őket körül. Egy bigott katolikus hitben nevelkedett spanyol vagy portugál parasztlány minden bizonnyal nem kis nehézségekkel küzd, amikor Svédország vagy az NSZK társadalmába megpróbál beilleszkedni. A bevándorlók a falu határait először csak fizikailag lépik át. Jó részük „új hazájukban”, különösen a kis- és középzemekben talál magának munkát, kész elfogadni munkaadója patriarchális jellegű uralmát. A bevándorló munkások osztálytudata csak lassan, fokozatosan alakul ki. Társadalmi ismereteik hiányosak, az ipari társadalmak intézményes rendjébe nehezen illeszkednek be. A szakszervezeti mozgalomba való bekapcsolódásuknak igen sok akadálya van. Az 1970-es évek közepéig a portugál, spanyol, görög szakmunkás bevándorlók joggal voltak bizalmatlanok mindenfajta szakszervezettel szemben, hiszen hazájukban ezek csak a kormány engedelmes bábjai voltak. Természetesen egész sor országban szinte semmiféle szakszervezet nem létezett, vagy ha igen, csak kevés elvándorlónak adhatott osztályharcos képzést. A szakszervezeti mozgalomba való bekapcsolódás egyik legfontosabb szubjektív akadálya az, hogy a „vendégmunkásokat” egy mindent elsöpítő vágy vezérli: minél rövidebb idő alatt minél több pénzt keresni, bármilyen munkával, akármilyen hosszú munkaidő alatt. Különösen azok a munkavállalók, akik nem akarnak végleg letelepedni Nyugat-Európában, dolgoznak sokat és fogyasztanak keveset. Mindennek természetesen, mivel igen nagy, több százeresz, milliós tömegről van szó, az egyes tőkés országokban jelentős antiinflációs hatása is van.

A tőkés „természetesen” kíméletlenül ki is használják a „vendégek” dolgozni-keresni vágyását. A klasszikus kapitalizmus korának régi szép „rugalmas munkaidejében” engedik robotolni őket. Az NSZK-ban, a Mannesmann konzern üzemeiben például napi 13 órát, de másutt sem ritka a heti 80 órás „teljesítmény”. Érdeemes megemlíteni, hogy a nyugatnémet munkások maximális heti munkaideje 40 óra, vagyis 5 nap, közel 350 márka heti átlagkereset mellett. A külföldi, szakképzetlen munkavállalók zöme rosszul fizetett munkakört tölt be, ez a tény pedig, mint azt Marx már annak idején a Tőkében megállapította, a munkásokat a munkaidő meghosszabbítására sarkallja. Különösen a legutoljára érkezett munkavállalóknak van

---

A tanulmány első része a Tiszatáj 1978. decemberi számában jelent meg.

óriási szükségük pénzre. Rendszerint otthonmaradt családtagjaikat, rokonaikat is támogatniuk kell. Utazása, letelepedése mind-mind igen sok pénzébe került, amelyet rendszerint kölcsön kapott, az első hónapok így tulajdonképpen az adósságok törlesztésére mennek el. Ha ezek az emberek a helyi szakszervezetek ellenállása miatt „főállásban” nem tudnak heti 65—80 órát dolgozni, „másodállást” vállalnak. Természetesen, bármily érthető is ez a magatartás, a hazai munkások szemében árulásnak tűnik. Tegyük hozzá, joggal, hiszen ma már a legfejlettebb ipari államokban az inflációellenes közös szakszervezeti—munkáltatói—kormánypolitika abban az irányban mozog, hogy nem a béreket, fizetéseket emelik, hanem a munkaidőt igyekeznek csökkenteni.

Mint arra már többször utaltunk, a bevándorolt munkások zöme betanított vagy segédmunkát végez. Az NSZK-ban 77, Franciaországban 75 százalékuk. A külföldiek viszonylag hamar beilleszkednek az ipari munkamegosztásba, és minőségileg, mennyiségileg a hazai munkásokkal azonos teljesítményre képesek. Az esetek jó részében sajátos munkamegosztási hierarchia alakul ki. A hazai, „fehér” munkások — különösen a nagyobb üzemekben, bányákban — egyre inkább felügyelői, művezetői posztokat kezdenek betölteni, közvetlenül alattuk, de még az egyszerű fizikai munkát végző külföldiek fölött található egy „közvetítő réteg”, amely a legműveltebb, a befogadó ország nyelvét beszélő „törzsökös” bevándorlókból áll. Ezt a munkamegosztási hierarchiát G. W. Allport az újangliai malomiparban kialakult helyzettel jellemezte. Volt idő, amikor a New England-i malomiparra épült városokban hiány mutatkozott olcsó munkaerőben. A malmok ügynököket küldtek Dél-Európába. Nagyszámú görög és olasz „vendégmunkás” érkezett, akiket a helyi munkások ellenszenvvel fogadtak, mivel lenyomták a béreket, sőt munkanélküliséget okoztak. De a bevándorlók hamarosan beilleszkedtek és az iparban kialakult az alá-fölé rendeltségi rendszer. A vezetők, az irányító személyzet az „öslakos”, fehér, protestáns amerikaiak közül került ki, a termelés közvetlen irányítói ír származású amerikaiak voltak, míg a munkások a frissen bevándorolt dél-európaiak.

Nyugat-Európában a „külföldi” és „hazai” munkások munkahelyi kapcsolatának két szélső helyzetét rajzolhatjuk meg. Az első esetben viszonylag kis létszámú bevándorló dolgozik elszórva a hazai munkások között. Ez csak akkor lehetséges, ha ismerik a befogadó ország nyelvét és szakképzettségük társaikkal azonos. Ez a helyzet kedvez társadalmi, szakmai, politikai beilleszkedésüknek. Egyéni érdemeivel, képességeivel minden bevándorló kivívhatja osztályos társainak megbecsülését, akik már nem egy általában *negatív előítéletekkel* övezett csoport egyik tagját látják benne, hanem az embert. A második, gyakoribb eset (bár a két szélsőség között az átmenetek viszonylag széles skálája található) az, amikor nagy külföldi munkástömegek bizonyos foglalkozási ágakban tömörülnek. Zömük szakképzetlen, nem ismerik a befogadó ország nyelvét sem. Ebben az esetben a hazai és a külföldi munkások egymást mint egy idegen csoport tagját kezelik, ezt pedig a fentebb vázolt munkamegosztási hierarchia, az alá-fölé rendeltség csak erősíti. Kedvezőtlen sztereotípiák alakulnak ki egymással kapcsolatban, itt általában gyengék a szakszervezetek is. Ennek következtében a bérek is lassabban emelkednek, a hazai munkások egyre nagyobb számban hagyják el ezeket a területeket, helyükbe pedig újabb külföldiek jönnek. A bevándorlók új csoportjai már az elődeik által megismert területekre érkeznek. A közös származás, nyelv, vallás segítségével könnyebben találnak maguknak állást, lakást; mindez természetesen hosszú távon gátolhatja integrálódásukat. Egyes területeken ugyanis valóságos „gettósodási” folyamatot figyelhetünk meg, nagyobb nyugat-európai városok gyárnegyedeiben, lakótelepein sok helyütt szinte csak idegenek dolgoznak, élnek.

Mindezek alapján érthető, hogy a nagy nyugat-európai szakszervezetek, mivel ahhoz nem volt elegendő erejük, hogy meggátolják a tömeges munkaerő-bevándorlást, arra kényszerítették a kormányokat és a munkaadókat, hogy fogadják el az „egyenlő munkáért egyenlő bért” alapelvet. A II. világháború utáni prosperitás korszakában (ez körülbelül az 1970-es évek elejéig tartott, kisebb megszakításoktól el-

tekintve) ezt az elvet viszonylag könnyen sikerült érvényre juttatni. A polgári liberális világfelfogás alapdogmája az emberek egyenlősége. Az egyéni teljesítmény tiszteletével és a magántulajdon szentségével teljes összhangban volt az „egyenlő munkáért egyenlő bért” alapelv, a nagyhatalmú szakszervezetek erre is hivatkozva vittek keresztül követelésük teljesítését. Ezzel természetesen nem csak a hazai munkásokat védték meg, a „vendégmunkások” is örültek annak, hogy a tőkésék nehezebben tudják őket felhasználni bérleszorító, munkakörülményeket rontó politikájuk érdekében.

A szakszervezetek hagyományosan a hazai munkások érdekvédelmi szervezetei. De a külföldiek beáramlását egyszerűen tiltó, vagy a már az országban dolgozó bevándorlók hazatelepítését követelő politika nemcsak a nyugat-európai tőkés gazdasági rendszer alapvető érdekeinek nem felel meg, de ellentmond a proletár internacionalizmus elveinek is, és ezért elfogadhatatlan sok egyszerű szakszervezeti tag számára.

Az általános problémák vázolója után most lássunk néhány konkrét példát.

ANGLIA

A szigetországban az Ír Köztársaságból érkező munkavállalókat egyszerűen angoloknak tekintik a hatóságok és a szakszervezetek is. Bár a katolikus, angolul beszélő ír bevándorlóknak megvannak a maguk speciális társadalmi, kulturális, gazdasági problémái, az angol trade-unionok úgy vélik, hogy ezek a gondok semmiféle különleges akciót az ő részükről nem igényelnek. Az európai bevándorlókkal kapcsolatban viszont egyértelműen ellenséges magatartást tanúsítanak a szakszervezetek. A walesi bányavidékről például minden európai „vendégmunkást” sikerült kitiltatniuk. Az európai bevándorlókkal szemben folytatott állami intézményes diszkrimináció politikáját a szakszervezetek nyíltan vagy titokban támogatták. A Közös Piacba való belépést azért is ellenezték a szakszervezetek, mivel az EGK tagországok között megvalósult a szabad munkaerő-vándorlás.

Angliába a volt Brit Nemzetközösség országaiból érkeztek a II. világháború után a legnagyobb számban munkát keresők. A szakszervezetek a nemzetközösségi bevándorlókkal kapcsolatban, szavakban legalábbis, barátságos magatartást tanúsítottak. A nyilvánosság előtt általában elleneznek mindenféle intézményes diszkriminációt. Talán a múltbéli gyarmati kizsákmányolás miatt érzett lelkiismeret-furdalás is indíthatta a TUC-ot (Trade Union Congress) arra, hogy kijelentse: a Nemzetközösségből a rossz gazdasági helyzet miatt vándorolnak el a dolgozók, és ennek fő történelmi oka a brit kolonializmus. Ezért elsősorban a volt gyarmatok gazdasági létfeltételein kell javítani és így tenni főlegessé a kivándorlást. A hivatalos állami politika az 1960-as évek eleje óta egyértelműen a bevándorlások korlátozását célozza. 1962-ben a Parlament a munkáspárti tiltakozás ellenére elfogadta a Commonwealth Immigrations Act-ot, amely elvben bizonyos szakképzettséghez kötötte az érvényes állampolgársággal, brit útlevéllel rendelkezők beutazásának, letelepedésének engedélyezését. Ezzel a valóságban a nem fehér bevándorlók számát csökkentették. 1965-ben már a Munkáspárt is elfogadta az „ellenőrzés” szükségességét, és önkényesen évi 8500 főben állapították meg a kiadható munkavállalási engedélyek számát. 1968-ban, Kenya vezetői meghírdették a maguk „afrikánizációs” programját, és választás elé állították az országukban élő, brit útlevéllel rendelkező ázsiai származású embereket, hogy vagy maradnak, de akkor fel kell venniük a kenyai állampolgárságot, vagy el kell hagyniuk az országot. A Munkáspárt, saját szakszervezeteinek gyenge tiltakozásával mit sem törődve, három nap alatt keresztülhajszolt egy törvényt — joggal félve attól, hogy a kenyai-ázsiai „brit alattvalók” zöme inkább a királynő oltalma alá óhajtana húzódni, mintsem Kenyában maradni — a Parlamentben, amely eltörölte az érvényes útlevéllel rendelkezők beutazási jogát. Kivételt csak azokkal tett a törvény, akiknek rokonai az Egyesült Királyságban éltek, vagy

ők maguk ott születtek. A Konzervatív Párt 1971-ben újabb Immigrations Act-ot fogadtatott el a Parlamenttel, amely 8 kategóriába sorolta a bevándorolni szándékozókat. Ez a törvény szabad beutazást csak azok számára tett lehetővé, akiknek egy vagy több rokona Angliában született. Ez kizárta a nem európai bevándorlókat, bár nem volt nyíltan faji kritériuma.

Bár a brit szakszervezetek hagyományosan félnek a külföldi munkaerőtől, a TUC minden alkalommal bírálta az újabb és újabb bevándorlási törvényeket. De mindenfajta komolyabb tudományos elemzés nélkül, a barátság, testvériség elvei alapján. Szégyent emlegettek, erkölcsi okokból nem támogatták ezeket a törvényeket. Az 1970-es évek elejétől kezdve a TUC lassan feladta elvi oppozícióját is a bevándorlást „ellenőrző” törvényekkel szemben, és tevékenységében most már nyíltan is a hazai munkanélküliség elleni harc került a fő helyre. A TUC vezetőségének is számításba kellett venni, hogy a Konzervatív Párt szigorú bevándorlási politikája igen népszerű az angol munkások körében is, a Munkáspárt pedig nyerni akar a parlamenti választásokon.

Egyes helyi szakszervezetek, például Nottinghamban megpróbálták „szót érteni” a bevándorlókkal. A bevándorlók anyanyelvére fordított rölapokat adtak ki, igyekeztek őket bevonni a szervezetek napi küzdelmeibe. De ezek elszigetelt akciók maradtak. A szakmai szervezetek többsége továbbra is a fehér, protestáns, tanult munkások kizárólagos képviselője maradt.

SVÁJC

Angliával ellentétben a svájci szakszervezeti mozgalom több politikai és vallásos irányzatra oszlik. Legjelentősebb a Schweizerischer Gewerkschaftsbund (SGB), 440 000 taggal, amely mérsékelt szociáldemokrata irányzatot követ. A katolikus szakszervezet 90 000 tagot tömörít, a svájci Nem Fizikai Munkások Szervezete több mint 100 000-et. Svájcban jelenleg is érvényben van az úgynevezett Ipari Békészerződés, a szakszervezetek ennek szellemében nyíltan hirdetik, hogy minden tisztességes svájci dolgozik, keres, nem sztrájkol és még kevésbé politizál. A gazdasági konjunktúra, a teljes foglalkoztatottság, a biztos anyagi jólét körülményei között a svájciak egyre nagyobb számban kezdték elhagyni már az 1950-es években a piszkos, nehéz, rosszul fizetett munkaköröket. A külföldi munkavállalók pedig boldogan tódultak a helyükre. Ma már az aktív lakosság egyharmadát ők adják, az ipari munkásoknak pedig több mint 40 százalékát. Az SGB már hosszú évek óta folytatja heves bevándorlásellenes politikáját. Mindig is jóval szigorúbb bevándorlási politikát követelt, mint amilyent a kormány éppen folytatott. Ugyanakkor a szakszervezet arra biztatja az országban élő külföldi munkásokat, hogy lépjenek tagjaik sorába. De az SGB vezetői ezzel egyidőben nyíltan hirdetik: a külföldiek rontják a svájci munka termelékenységét, minőségét, azt állítják, hogy nem lehet egyre növekvő számú külföldit integrálni, valamint azt is, hogy az idegenek megrontják a „svájci nemzeti jelleget”. Ezzel a propagandával nemcsak a külföldi munkavállalókat idegenítik el maguktól, de a szélsőjobboldali, rasszista, nacionalista kispolgári irányzatokkal kerülnek egy táborba. A svájci szakszervezetek *nemzeti* érdekeket emlegetnek — miközben elmulasztják annak bizonyítását, hogy a svájci nemzetgazdaságnak semmiféle haszna nincs a külföldi munkások százezreiből, ezt természetesen nem is lehet, nem is merik kimondani — az összes svájci dolgozó *osztály* érdekeinek vizsgálata helyett. Részben az SGB sikertelen, ellentmondásos „vendégmunkás”-politikája következtében is, egész iparágak (építő-, textil- és ruházati-, valamint a szolgáltatászektor jó része) kerültek vagy kerülnek ki a szakszervezeti mozgalom ellenőrzése alól. Pontos adatok sem Angliáról, sem Svájcra nem állnak rendelkezésre, de egyes források úgy tudják, hogy az SGB tagjainak 10 százaléka külföldi, ez messze elmarad a hazai munkások szervezettségétől (kb. 60 százalék).

FRANCIAORSZÁG

Bár a szakszervezetek Franciaországban sem egységesek (a legnagyobb a CGT, a kommunista párthoz áll legközelebb, a CFDT demokratikus-szocialista irányzatú, a CFTC pedig keresztényszocialista), napi politikájukban, így a bevándorlókkal kapcsolatban is, sok esetben összehangolják akcióikat. A II. világháború utáni években a szakszervezetek megpróbálták gátat vetni a külföldiek beáramlásának, majd belátva erőfeszítéseik hiábavalóságát, az 1960-as évek elejétől már a Franciaországban levő külföldieket próbálták megnyerni maguknak.

A CGT állt e küzdelem élvonalában, és hosszú évekig követelte, hogy mindenféle diszkriminációt töröljenek el a különféle nemzetiségű munkások között. Valószínűleg az a tény, hogy a hivatalos állami diszkriminációs politikát a francia szakszervezetek csak szavakban, de nem tettekkel, sztrájkokkal, tüntetésekkel ítélték el, hozzájárult ahhoz, hogy csak 1975-ben törölték el azt a rendeletet, amely megtiltotta, hogy nem franciák szakszervezeti vezetői posztot betöltsenek. A CGT 1969-ben kiadott nyilatkozata minden külföldi dolgozónak a Közös Piac tagországaiból származó munkásokkal egyenlő jogokat követelt, és sikraszállt az „egyenlő munkáért egyenlő bért” elv mellett. Ez egyébként már megvalósult Franciaországban, sőt, ha egy külföldi származású munkás elveszíti állását (amely a II. világháború óta legélesebb recesszió éveiben, 1973 óta egyre gyakrabban esik meg Európa-szerte, természetesen nem csak a „vendégmunkásokkal”), a francia munkanélküliekkel azonos összegű munkanélküli segélyt kap. Más kérdés viszont, hogy a „vendégmunkások” manapság nemigen mernek feliratkozni a munkanélküli segélylistákra, mert nem tudhatják, mi lesz a sorsa a tartózkodási engedélyüknek. A burzsoá államhatalom kédpmutatása itt napnál világosabban megmutatkozik: biztosítja az egyenlő jogokat, bért, segélyt, de csak a számára hasznos embereknek, a fölöslegessé vált munkaerőtől pedig rendőri úton, de a jogi formaságokat tiszteletben tartva, megszabadul.

Franciaországban az 1970-es években a kormány engedélyezte a külföldi dolgozók családtagjainak beutazását, letelepedését. A szakszervezetek örömmel üdvözölték ezt a lépést, de nemigen emelik föl szavukat az ellen a rendelkezés ellen, amely a Franciaországba hozott családtagoknak megtiltja a munkavállalást. Bár a francia szakszervezetek a bevándorlók anyanyelvén röplapokat, újságokat adnak ki, megállapíthatjuk, hogy ezzel tulajdonképpen ki is merül „vendégmunkás”-politikájuk. A francia ellenzéki pártok, és az őket támogató szakszervezetek elsősorban a parlamenti választásokon szeretnének sikeresen szerepelni, tudják, saját szavazótáboruk is alapjában véve ellenséges, jobbik esetben közömbös magatartást tanúsít a külföldi munkavállalókkal kapcsolatban. A sívár összképben egyetlen reménykeltő színpontot jelentett 1972 februárja, amikor a CGT akcióhetet szervezett „Egyenlőséget a bevándorolt dolgozóknak” jelszóval. Az akcióhét során nagy gondot fordítottak arra is, hogy minél több „vendégmunkással” ismertessék meg jogaikát, lehetőségeiket. Természetesen egy-egy rövid kampány nem sokat érhet el.

Mindennek ellenére mégis Franciaország nyújtja a legérdekesebb, legtanulságosabb példáját a hazai és külföldi dolgozók közös osztályharcos fellépésére. 1968 május—júniusának szinte forradalmi heteiben a külföldi munkások sehol sem váltak sztrájektörökké, sőt több esetben aktívan részt vettek a francia dolgozók tüntetésein, utcai felvonulásokon, sztrájkokban. A francia hatóságok különös dühvel fordultak a külföldiek ellen. Több száz külföldi állampolgárt utasítottak ki Franciaországból egy olyan, 1945. november 2-án kelt törvénycikk alapján, amely csak „végső szükségállapot” esetén, a francia állam biztonságát súlyosan veszélyeztető egyénekre vonatkozik. A francia államapparátus a megrémült tőkésnek lelkes tapsvihara közepette kollektív megfélemlítő és büntető akciókat indított a Franciaországban élő külföldiek ellen is. Napirenden voltak a rendőri túlkapások, sorozatosan utasítottak ki olyan külföldi dolgozókat is, akiknek egyetlen „bűne” az volt, hogy részt vettek a legális szakszervezeti mozgalomban. A kitoloncolások a legsúlyosabban a spanyol és portugál „vendégmunkásokat” érintették, akiknek egy részét hazájuk önkényuralmi rend-

szerének rendőrsége — természetesen nem franciaországi tevékenységük miatt — azonnal letartóztatott.

A hivatalos és jobboldali francia propaganda pedig, mértéktelenül fölnagyítva a külföldiek részvételét az 1968. május—júniusi mozgalmakban, némi német-, sőt zsidóellenes, antiszemita mellézközüngéktől sem mentesen, úgy igyekezett beállítani az eseményeket, mintha azokban a vezetők, az agitátorok javarészt külföldiek lettek volna. Ezzel a módszerrel próbálták hazafiatlannak, nemzetellenesnek beállítani a munkás- és diákmegmozdulásokat, hiszen milyen francia mozgalom az, amelynek vezetői a „sales métèques” — piszkos idegenek!

NÉMET SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁG

Miután az egységes német szociáldemokrata szakszervezetek követelésére a kormány elfogadta az „egyenlő munkáért egyenlő bért” elvet, a szakszervezetek támogatni kezdték az állami bevándorlási politikát. Fellépésük egyik eredménye volt az is, hogy a kormány beleegyezett abba, hogy a munkáltatók kötelesek gondoskodni a külföldiek lakáshoz juttatásáról. A szakszervezetek tájékoztató, tanácsadó irodákat, szervezeteket hoztak létre országszerte, amelyek jogi, társadalmi, gazdasági és személyes problémákban nyújtanak segítséget a „vendégeknek”. Jelentős eredményeket értek el a vendégmunkások szakmai képzésében, egészségügyi ellátásának javításában is. A német szakszervezetek viszonylag stabil és sikeres együttműködést valósítottak meg olasz, spanyol görög, török szakszervezetekkel is. Speciális tanfolyamokat szerveztek külföldi származású szakszervezeti bizalmiaknak, üzemi munkásbizottsági tagoknak. Az egyszerű külföldi munkások számára német nyelvtanfolyamokat indítottak meg olasz, spanyol, görög, török szakszervezetekkel is. Speciális tanfolyamokat főorgánumok közölnek idegen nyelvű cikkeket, nagy terjedelemben. A kérdéssel foglalkozó szakirodalomban általános az a nézet, hogy Nyugat-Európában talán a német szakszervezetek tették és teszik a legtöbbet a külföldi dolgozók integrálása érdekében. Európában mindenesetre ők érték el a legmagasabb „vendégmunkás”-arányt a szakszervezetekben: 1973-as adatok szerint a külföldi munkavállalók 30 százaléka szakszervezeti tag volt. Ez alig marad el a német munkások szervezettségi aránya mögött — amely körülbelül 40 százalék.

*

A konkrét példák alapján néhány általánosabb következtetés: A nyugat-európai szakszervezetek „vendégmunkás”-politikájával foglalkozó szakirodalomban általánosnak mondható az a vélemény, hogy a hagyományos szakszervezetek jelenleg nem foglalkoznak a maga jelentőségének megfelelően a külföldi dolgozók problémáival. Nemzeti keretekben, az integráció útján haladó Nyugat-Európában ezt a lényege szerint nemzetközi problémát nem is lehet megoldani. De a nyugat-európai munkásmozgalom az egyes országokon belül is megosztott. A kommunista munkások még abban a két országban is, ahol tényleges társadalmi súlyuk van, Franciaországban és Olaszországban, nem képviselik a dolgozók többségét, és a többi fejlett tőkés országban sem képesek összefogni a szociáldemokrata, polgári és jobboldali pártokra szavazó osztályos társaikkal. Az egyes országokon belül ellentét feszül a szervezett és szervezetlen munkások között is. Franciaországban például a munkavállalók mindössze 20 százaléka tagja valamilyen szakszervezetnek, Itáliában, NSZK-ban pedig 40 százalék ez az arány. A szakszervezetek Angliában a dolgozók több mint felét tömörítik, de politikájuk mérsékelt szociáldemokrata irányzatú, míg Franciaországban a kommunista pártnak igen nagy befolyása van a szakszervezeti mozgalomra. A helyzetet tovább bonyolítja a tőkés és az államhatalom megosztó politikája, amely nemcsak a hazai és külföldi munkások közötti ellentéteket igyekszik kihasználni, de egymás ellen uszítja, például az NSZK-ban, a görög és török munkásokat is.

A külföldi dolgozók korlátozott számú részvétele a szakszervezeti mozgalomban és a politikai életben nem utolsósorban jogi-politikai státusuk és ideológiai-politikai elszigeteltségük következménye. Elynomásuk is kettős és közvetlenségében intenzívebb is, mint a hazai munkásoké. Őket, mint külföldieket egyenként veszi „keze-lésbe” az államhatalom számtalan ügynöke, hivatalnoka, rendőre, orvosa. Szakszervezetek, pártok, érdekvédelmi szervezetek híján jobban ki is vannak szolgáltatva a munkáltatók kényének-kedvének. Talán javítana helyzetükön valamit, ha önálló, esetleg országonként nemzeti alapokon létrehozott szakszervezeteik lennének, mivel, mint láttuk, a hazai szakszervezetek az esetek többségében elhanyagolják érdekeik védelmét.

Legrosszabb helyzetben természetesen minden országban az illegális bevándorlók vannak. Franciaországban az 1960-as években több tízezerre becsülték az évenként az országba érvényes útlevél, tartózkodási és munkavállalási engedély nélkül belépők számát. A hatóságok ezekben az években azzal, hogy a Pirreusokban igen sok „gyér forgalmú” határátkelőhelyet egyszerűen felszámoltak, szabad utat biztosítottak az embercsempészeknek. A francia kis- és középvállalkozók szívesen alkalmaztak ilyen munkásokat, mivel ezek még csak nem is gondolhatnak szervezkedésre, bérharcra, hiszen munkaadójuk bármely percben átadhatja őket az első rendőrnek. Ezt annál is nyugodtabban megetheti, mivel gyakorlatilag semmiféle retorziót nem alkalmaznak az illegális bevándorlókat dolgoztató tőkésekkel szemben.

A tőkések és az államhatalom nyílt együttműködését mutatja a különböző „vendégmunkás”-kategóriák felállítása is. Svájcban például vannak úgynevezett *határmenti* munkások, akik naponta vagy hetente jönnek át Tell Vilmos hazájába dolgozni; *idénymunkások*, akik aratáskor, betakarítási munkákra vagy a nyári turistaszezonra jönnek át dolgozni; valamint meghatározott, rendszerint 1–2 éves időtartamra szóló *munkavállalási engedéllyel* rendelkezők, és végül az *állandó munkavállalási engedéllyel* bíró dolgozók. Az első három kategóriába tartozó külföldi munkások szerződését szinte bármikor fel lehet bontani, illetve indokolás nélkül nem meghosszabbítani. Erre leggyakrabban akkor kerül sor, ha a külföldi dolgozó politikai vagy szakszervezeti tevékenységet merészel folytatni. Természetesen az sem elhanyagolható szempont, hogy új, fiatal munkavállalók alkalmazásakor a munkaadó „joggal” fizethet alacsony, kezdő bért... Svájcban 1975-ös adatok szerint a 720 000 külföldi dolgozó több mint 60 százaléka tartozott az első három kategóriába.

A szakszervezetek úgy vélik: az idő megoldja a bevándorolt munkások problémáját. Hosszú távon, ha feltételezzük, hogy érvényben maradnak a jelenlegi törvények, amelyek az új bevándorlást tiltják vagy jelentősen korlátozzák, a már a határon belül tartózkodó munkások egy része bizonyosan integrálódni fog. De csak „egy része”, és nem mindenki. Természetesen a Közös Piac taglétszámának bővülése munkaerőben viszonylag gazdag országokkal (Görögország, Portugália, Spanyolország felvétele már csak évek kérdése) kérdésessé teszi a nagy szakszervezetek kiváró, az igazi megoldás kutatása elől elzárkózó, szűk látókörű nacionalista politikáját.

FELHASZNÁLT FONTOSABB SZAKIRODALOM

1. S. Castles—G. Kosack: Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe (1973).
2. P. Cinanni: Emigrazione e unita operaia (1976).
3. G. W. Allport: Az előítélet (1977).
4. L. Gani: Les travailleurs étrangers en France (1973).
5. Système d'observation permanente des migrations [SOPEMI évi jelentésel (1973–1978)].
6. F. Denantes: La difficile cohabitation des travailleurs françaises et étrangers (Le Monde Diplomatique, 1975. június).
7. A. S. Markovits—S. Kazarinov: Class Conflict, Capitalism and Social Democracy (The Case of Migrant Workers in the Federal Republic of Germany) — *Comparative Politics*, 1978. április.
9. G. Freemann: Immigrant Labor and Working-Class Politics (The French and British Experience) *Comparative Politics*, 1978. október.